

**INSON HUQUQLARINI HIMOYA QILISHNING XALQARO PRINSIPLARI
HAMDA O`ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA INSON HUQUQLARI
BO`YICHA AMALGA OSHIRILAYOTGAN ISLOHOTLAR AHAMIYATI**

Isroilov Davron

Andijon davlat pedagogika instituti "Ijtimoiy fanlar kafedra o'qituvchisi

Xojiyeva Sug'diyona

*Andijon davlat pedagogika instituti "Ijtimoiy-gumanitar fanlar
va san'at" fakulteti "Milliy g'oya ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi"
yo'nalishi 4-bosqich401- guruh talabasi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada xalqaro qonunchilikda inson huquqlarini himoya qilish va ularni himoya qilish bo`yicha xalqaro tashkilotlarning faoliyati haqida yoritib berilgan. O`zbekiston Respublikasi inson huquqlarini himoya qilish bo`yicha olib borilayotgan islohotlarning ahamiyati haqida batafsil yoritib berilgan.

Kalit so`zlar: Inson huquqlari, xalqaro huquq, islohot, xalqaro tashkilot, huquq, qonun.

**МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРИНЦИПЫ ЗАЩИТЫ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА И
ЗНАЧЕНИЕ ПРАВООЩИТНЫХ РЕФОРМ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН**

Аннотация: В данной статье о

писывается защита прав человека в международном праве и деятельность международных организаций по их защите.

Ключевые слова: Права человека, международное право, реформа, международная организация, право, право.

**INTERNATIONAL PRINCIPLES OF HUMAN RIGHTS PROTECTION AND
THE SIGNIFICANCE OF HUMAN RIGHTS REFORMS UNDERTAKEN
IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

Annotation: This article discusses the protection of human rights in international law and the activities of international organizations to protect them. The importance of the reforms being carried out in the Republic of Uzbekistan to protect human rights is discussed in detail.

Keywords: Human rights, international law, reform, international organization, law, law.

Inson huquqlarini himoya qilish - bu barcha insonlarning uning tug'ilganidan boshlab, uning hayoti, erkinligi va qadriyatlarini hurmat qilish va himoya qilishga

qaratilgan faoliyatdir. Inson huquqlari davlatlar, xalqaro tashkilotlar, fuqarolik jamiyatlari va boshqa institutlar tomonidan himoya qilinadi va ta'minlanadi. Har bir shaxsning qonun oldida teng huquqlarga ega bo'lishi, ozodlik va xavfsizlikka erishishi, ta'lim olish, ish topish va sog'liqni saqlashga oid huquqlarga ega bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi prezidenti Sh. M.Mirziyoyev "xalqimizning hayot darajasi va sifatini yanada oshirish, inson huquq va manfaatlarini Real ta'minlash uchun hali ko'p ish qilishimiz kerak", deb ta'kidladi. Inson huquqlarini himoya qilishning xalqaro prinsiplari — bu dunyo miqyosida barcha insonlarning asosiy huquqlari va erkinliklarini ta'minlashga qaratilgan normativ va huquqiy me'yorlardir. Bu prinsiplarga rioya qilish davlatlar va xalqaro tashkilotlar tomonidan amalga oshiriladi. Insonlar teng huquqlarga ega bo'lib, ularning irqiga, millatiga, diniy e'tiqodiga, jinsiga, tillariga yoki boshqa har qanday xususiyatlarga qarab ajratilmasligi kerak. Bu prinsip BMTning Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasida (1948) ta'kidlangan. Har bir insonning erkinlik va xavfsizlik huquqi kafolatlangan bo'lishi kerak. Har qanday hibsga olish yoki ozodlikdan mahrum qilish adolatli va qonuniy asosga tayanishi kerak. Bu prinsip BMTning Inson huquqlari to'g'risidagi paktida va Evropa Kengashining inson huquqlari bo'yicha konvensiyasida belgilangan. Inson huquqlari prinsiplariga ko'ra, hech kimga qiynoq, boshqa shafqatsiz yoki odamni kamsitadigan muomalalar yoki jazolar ta'sir qilinishi mumkin emas. Bu taqiq BMTning Qiynoqqa solish va boshqa shafqatsiz muomalalar to'g'risidagi konvensiyasi (1984)da mavjud. Insonning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlari, masalan, ta'lim olish, sog'liqni saqlash xizmatlariga kirish, ish huquqlari va boshqa asosiy ehtiyojlarga nisbatan ham yuqori darajadagi himoya o'rnatilgan. Demokratik jamiyatlarda har bir fuqaro o'zining siyosiy huquqlarini amalga oshirishi, erkin va xolis saylovlarda qatnashishi kerak. Xalqaro me'yorlarga ko'ra, davlatlar barcha shakllardagi azob-uqubatlarni, xususan qiynoqlarni va insonning qadr-qimmatini kamsitadigan muomalalarni man qilishlari kerak. BMTning Inson huquqlari kengashi, Xalqaro jinoyat sudi, Evropa Inson huquqlari sudi kabi xalqaro tashkilotlar va sudlar davlatlarning huquqiy va ma'muriy faoliyatlarini nazorat qiladi va inson huquqlarining buzilishlariga qarshi chora ko'radi. Inson huquqlarini himoya qilish, faqatgina qonunlar bilan emas, balki jamiyatda huquqiy va madaniy ta'limni rivojlantirish orqali amalga oshirilishi kerak. Bu prinsiplarga amal qilish global miqyosda inson huquqlarining himoya qilinishini ta'minlashga yordam beradi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A. Karimov mamlakatimizda inson huquqlarini ta'minlash sohasidagi ustuvor yo'nalishlarni ko'rsatib o'tmoqda. Xususan, «...Inson huquqlari sohasida milliy harakat dasturini ishlab chiqish dolzarb ahamiyatga ega. Ushbu dastur eng avvalo huquqni muhofaza qilish va nazorat organlari tomonidan inson huquq va erkinliklarining himoya qilinishini ta'minlash, jamiyatda inson huquqlari bo'yicha madaniyatni shakllantirish va shu kabi boshqa sohalarga oid qonunlarga rioya etilishi ustidan jamoatchilik

monitoringini olib borishga qaratilgan chora-tadbirlarni o'zida mujassam etishi kerak». ¹Inson huquqlari butun dunyo bo'ylab davlatlar tomonidan himoya qilinishi kerak. Buning uchun bir nechta xalqaro huquqiy asoslar mavjud:

• **BMT Inson Huquqlari Deklaratsiyasi (1948):** Bu hujjat inson huquqlarining eng muhim va universal tamoyillarini belgilab beradi. Unda har bir insonning teng huquqlarga ega bo'lishi, qatag'on, diskriminatsiya va boshqa huquqbuzarliklarga qarshi himoya taqdim etilishi zarurligi ta'kidlanadi.

• **Xalqaro fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi pakt (1966):** Bu hujjat fuqarolarning asosiy huquqlarini himoya qilishga qaratilgan bo'lib, erkin saylovda qatnashish, ifoda erkinligi, adolatli sud va boshqa huquqlarni himoya qiladi.

• **Xalqaro ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi pakt (1966):** Bu hujjat odamlarning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy huquqlarini himoya qiladi, masalan, ta'lim olish, sog'liqni saqlash, ishga joylashish va ijtimoiy ta'minot huquqlari.

BMTning sobiq Bosh kotibi Kofi Annan "Inson huquqlari hammaning va har kimning qadr-qimmatini hamda inson shaxsi huquqlari daxlsizligini tasdiklaydi. Inson huquqlari botinan har bir kishiga, har bir shaxsga xos bo'lib, davlat hokimiyatining biron bir organi tomonidan in'om etilmaydi va bunday organlarga bog'liq bo'lmaydi ham"²- deb ta'kidlagan. Har bir davlat o'z hududida inson huquqlarini himoya qilish uchun mas'uldir. Davlatlar o'z ichki qonunlarini xalqaro inson huquqlari standartlariga moslashtirishi kerak. Bu, odamlarning asosiy huquqlarini ta'minlaydigan qonunlarni ishlab chiqish va amalga oshirishni anglatadi. Davlatlar inson huquqlarini buzgan shaxslarni jazolashga, huquqbuzarliklarni oldini olishga va jinoyatlarni tergov qilishga mas'uldir. Davlatlar odamlarning huquqlari buzilganida, ularni himoya qilish va huquqiy yordam taqdim etish bilan shug'ullanishi kerak. Fuqarolik jamiyati — bu odamlar, nodavlat tashkilotlar, inson huquqlari himoyachilari va boshqa guruhlarining birlashmasi bo'lib, ularning vazifasi inson huquqlarini himoya qilish, huquqbuzarliklarni fosh etish va odamlarning huquqlarini amalga oshirishlarini ta'minlashdi. Xalqaro va mahalliy tashkilotlar, masalan, Amnesty International, Human Rights Watch kabi tashkilotlar inson huquqlarini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. Fuqarolar jamiyatidagi ommaviy harakatlar ham, masalan, protestlar yoki kampaniyalar orqali, inson huquqlari buzilishi holatlari haqida jamoatchilikni xabardor qilishi mumkin. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoevning "Yangi O'zbekiston strategiyasi" kitobida "Inson, uning haq – huquqlari va baxt saodati davlat

¹ Karimov I.A. Mamlakatimizda demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish konsepsiyasi / Demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini shakllantirish — mamlakatimiz taraqqiyotining asosiy mezonidir. — T. 19. — T.: O'zbekiston, 2011. — B. 96–97.

² Всеобщая декларация прав человека: 1948-1998.-М.,1998.-26с

siyosati, barcha davlat organlari faoliyatining eng ustivor maqsadi bo'lishi lozim. Jamiyat qurilishi va davlat siyosati ana shu g'oyaga tayanishi hamda "Davlat – inson uchun" tamoyili asosida tashkil etilishi darkor"-deb ta'kidlangan³.Fuqarolik jamiyati va xalqaro tashkilotlar odamlarni huquqlari haqida xabardor qilish va ularga o'z huquqlarini himoya qilish imkoniyatlarini taqdim etish uchun ta'lim-targ'ibot ishlarini olib boradi.Inson huquqlarini himoya qilishda ayrim ijtimoiy guruhlar, masalan, ayollar, bolalar, etnik yoki diniy ozchiliklar, nogironlar, LGBTQ+ hamjamiyati, va boshqa himoya talab qiluvchi guruhlar alohida ahamiyatga ega. Bu guruhlarning huquqlari ko'pincha ijtimoiy va iqtisodiy tizimlar tomonidan e'tiborga olinmaydi, shuning uchun ularga alohida himoya mexanizmlari taqdim etiladi. Ayollar va bolalar ko'pincha zo'ravonlik, diskriminatsiya, mehnat ekspluatatsiyasi va boshqa huquqbuzarliklarga duchor bo'lishadi. Buning oldini olish va himoya qilishga qaratilgan qonunlar, shuningdek, ijtimoiy xizmatlar kerak.Etnik ozchiliklar o'z madaniyatini saqlab qolish, ta'lim olish, va boshqa asosiy huquqlarni amalga oshirishda ko'pincha to'siqlarga duchor bo'ladi. Ular uchun maxsus himoya va himoya tizimlari mavjud. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek: "O'zbekiston Respublikasi, mamlakat ichkarisida yoki tashqarisida bo'lishidan qat'i nazar, o'z fuqarolarini huquqiy himoya qilish, ularga homiylik ko'rsatishni bundan buyon ham kafolatlaydi va barcha choralarni ko'radi"⁴.

Xulosa

Inson huquqlarini himoya qilish nafaqat xalqaro va milliy qonunlar, balki fuqarolik jamiyati va ijtimoiy institutlarning faol ishtiroki bilan amalga oshiriladi. Davlatlar o'z ichki qonunlarini xalqaro huquqqa moslashtirib, jinoyatlarni oldini olish, odamlarning huquqlarini himoya qilish va bu jarayonni samarali amalga oshirishga mas'uldir. Fuqarolik jamiyati, xalqaro tashkilotlar va huquqiy mexanizmlar inson huquqlarini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. inson huquqlari har bir shaxsning farovonligi va qadr-qimmati uchun zarurdir. Ular shaxslarni kamsitish, zo'ravonlik va zo'ravonlikdan himoya qilish uchun asos yaratadi. Inson huquqlari universaldir va irqi, jinsi, dini va millatidan qat'i nazar, hamma uchun amal qiladi. Hukumatlar o'z fuqarolarining inson huquqlarini hurmat qilish, himoya qilish va bajarishga mas'uldirlar. Biroq, qashshoqlik, diskriminatsiya va siyosiy beqarorlik kabi barcha uchun to'liq inson huquqlariga erishish uchun hali ko'p muammolar mavjud. Inson huquqlarini himoya qilishni davom ettirish va yanada adolatli va adolatli dunyoga intilish barchamizga bog'liq. Shundagina biz har bir insonning erkin, teng huquqli va qadr-qimmatli hayot kechirish imkoniyatiga ega bo'lishini ta'minlay olamiz.

³ Sh.Mirziyoyev "Yangi O'zbekiston strategiyasi" Toshkent-2021y.

⁴ Sh.M. Mirziyoyev Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. - T.: O'zbekiston, 2017.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YXATI:

1. Karimov I.A. Mamlakatimizda demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish konsepsiyasi / Demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini shakllantirish — mamlakatimiz taraqqiyotining asosiy mezonidir. — T. 19. — T.: O‘zbekiston, 2011. — B. 96–97.

2. Всеобщая декларация прав человека:1948-1998.-М.,1998.-26с

3. Sh.Mirziyoyev “Yangi O‘zbekiston strategiyasi” Toshkent-2021y.;

4. Sh.M. Mirziyoyev Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. - T.: O‘zbekiston, 2017

5. Dilshodbek o‘g‘li, I. D. (2023). O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI TA’LIM TIZIMIDA XALQARO BAHOLASH DASTURLARI, METODLARI VA TECHNOLOGIYALARINI JORIY QILISHNING HUQUQIY ASOSLARI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 21(7), 102-110.

6.Asadbek, M., & Davronbek, I. (2023). O‘ZBEKISTON-2030 STRATEGIYASINING YANGI O‘ZBEKISTONNI BARPO ETISHNING KAFOLATI. Ustozlar uchun, 24(1), 204-207.